

Dani Erzsébet – Boda István¹

Láthatóság, tudomány, open access – a tudományos eredmények láthatóságának vizsgálata a V4-ek országaiban

Napjainkban a tudományos intézmények (köztük a felsőoktatási intézmények) és kutatóik számára egyre nagyobb jelentősége van annak, hogy a hálózatok világában mennyire látható az adott intézmény, illetve kutató tudományos munkájának eredménye. Az open access mozgalmat, többek között, ez a jelenség indította el (először a természettudományok területén). Az open access filozófia középpontjában a tudományos cikkek, tanulmányok szabad elérhetősége állt. A háttérben a folyóirat-előfizetési krízis húzódik meg: az előfizetési díjak olyan mértékben emelkedtek, hogy ez megnehezítette az egyetemek, kutatóintézetek, könyvtárak számára az előfizetésekhez szükséges pénzügyi keretek biztosítását. A következő lépésben a díjmentes dokumentumarchívumok kialakulása valósult meg, az EPrints szoftver fejlesztésével.

Az *Open Archives Initiative (OAI)* 1999-ben jött létre, biztosítva a metaadatokhoz való teljes hozzáférést; továbbá, biztosítja a szabványokat a különböző szerverek egyidejű kereséséhez. 2000-ben a *Public Library of Science* nyílt levélben kereste meg a kiadókat, hogy tegyék hozzáférhetővé a folyóirataikban megjelent tudományos cikkeket. 2001-ben létrejött az *Open Society Institute*; majd még abban az évben Budapesten megalakult a *Budapest Open Access Initiative (BOAI)*, mely szervezetnek köszönhető a nyílt hozzáférés első hivatalos megfogalmazása. 2010-ben a Berli Ni nyilatkozat céljai is ennek a filozófiának a fényében fogalmazódtak meg. Ezek kiemelt szerepet szántak az internetnek a tudományos publikációk elérésében, illetve a kommunikációban. [1]

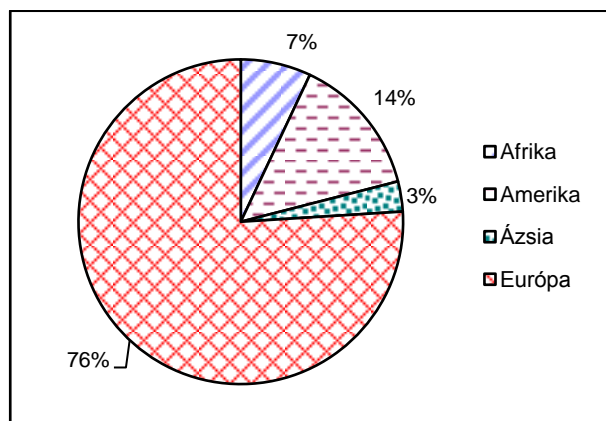
Egyre több egyetem és kutatóintézet fogadja el az open access filozófiáját, és önarchiválásra épülő repozitóriumok építésével engedélyezi a tudományos dokumentumokhoz való nyílt hozzáférést. Európában (többek között Németországban, az Egyesült Királyságban) számos jól működő repozitórium létezik, például az *Open-Access.net* és a *SPARC Europe*. Továbbá megemlítenéd a *Recolecta (National Open Science Harvester – Spain)*; az *RCAAP (Portugese Open Access Scientific Repository)*; az *RSC (Royal Science of Chemistry)* kiadó open access kezdeményezése. Az *OpenAIRE*¹ projekt keretén belül (az *OpenAIRE* 2010 decemberében indult a belgiumi *Genti Egyetem*en, az *Európai Bizottság* kezdeményezésére)

27 európai ország 38 partnerintézménye hét tudományterület lektorált publikációit teszi elérhetővé. Három egyetem koordinálja: az *Athéni Egyetem (National and Kapodistrian University of Athens)*, a *Göttingeni Tartományi Egyetem és Könyvtár (Georg-August Universitaet Goettingen)* és az olasz *Consiglio Nazionale delle Ricerche* pisai laboratóriuma. A részt vevő intézményeknek már volt együttműködési tapasztalata, az *OpenAIRE* előzményének tekinthető *DRIVER*² projektben. Az általam vizsgált országok közül az *OpenAIRE* projektben, a visegrádi országokat tekintve, Csehországot a *VSB-Technical University of Ostrava*; Lengyelországot a *Centre for Open Science, ICM, University of Warsaw*; Szlovákiát a *University Library in Bratislava* képviseli. Magyarországnak nincs képviselése. [2]

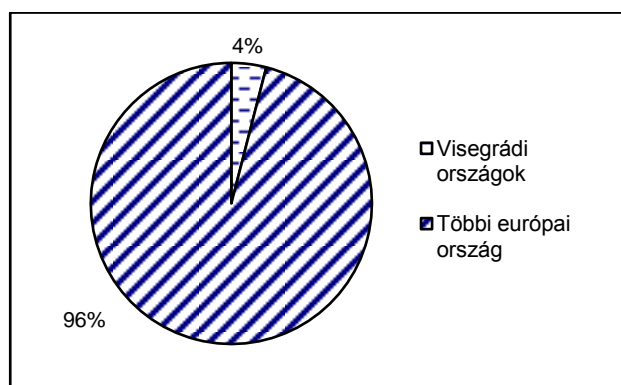
A Berli Ni nyilatkozat (1., 2. ábra) 448 aláíró intézménye közül 340 európai. A visegrádi országok (a továbbiakban: V4) hat cseh (*University of Economics, Prague* 2012; *Association of Libraries of Czech Universities* 2012; *MAGNANIMITAS* 2011; *Masarykova Univerzita* 2010; *Granova agentura Ceské Republiky* 2008; *Akademie Véd Ceské Republiky* 2009), három magyar (*Debreceni Egyetem* 2009; *Országos Tudományos Kutatási*

¹ A honlapok és repozitóriumok vizsgálata Dani Erzsébet, a 3D-s modell (VirCa) megjelenítése Boda István munkája.

Alapprogramok 2008; Közép-európai Egyetem 2003) és három lengyel (Collegium Artium 2010; Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego, Uniwersytet Warszawski 2009; Stowarzyszenie Wikimedia Polska 2007) intézménnyel képviseltetik magukat.³ [3] Szlovákiából nincs aláíró szervezet.

1. ábra A Berlii Nyilatkozat aláírói

2. ábra A V4-ek és a Berlii Nyilatkozat

Az adatokból láthatóan, a visegrádi országok felsőoktatási intézményei, kutatóintézetek nem jeleskednek ezen a területen. A magyarországi nagy egyetemek közül csak két intézmény (a Debreceni Egyetem és a Közép-európai Egyetem) és egy kutatási alapprogram (OTKA) írta alá a nyilatkozatot.

Jelen kutatás célja annak vizsgálata, hogy az internet világában az egyetemek tudományos tevékenysége mennyire látható. Hogyan jelenik meg az open access azoknál az intézményeknél, amelyek aláírták a Berlii Nyilatkozatot? Mivel a nyilatkozat aláírói között nagyon kevés a magyar és a szomszédos országokbeli intézmény, ezért a kutatást kiterjesztettem a V4-ek országainak valamennyi

intézményére. Ez lehet az első lépcsőfok. Ezt követően nagyobb térségeket is bevonhatunk a kérdéskör vizsgálatába, végül az Európai Unió mind a 28 tagországát. A fontos egyetemek listáját a <http://eu-egyetem.lap.hu/> oldalról vettem.⁴

Az egyetemi kutatók tudományos teljesítménye (és ez nem választható le az egyetem tudományos mutatóitól, szerves része annak) akkor válhat igazán tudományos közkinccsé, ha az intézmények könyvtárai olyan adatbázist, repozitóriumot építenek fel, melyet az open access elveire alapoznak.

Jelen tanulmány hozzájárulása kíván lenni, a kérdésfelvetés és a helyzetfelmérés mellett, hogy javaslatot tesz a V4-es open access digitális egyetemi könyvtári repozitóriumok közös nyelvi platform történő digitális hálózatosítására. Vizsgálati módszerem lényege, hogy az alábbi kérdéscsoportokra igyekszem választ találni.

1. Hogyan érhető el, hogy az egyes intézmények kutatói feltöltsék publikációikat az intézményi repozitóriumba? Hogyan lehet erre kötelezni őket úgy, hogy a szerzői jogok ne sérüljenek? Hogyan oszlanak meg a feladatok és felelőségek az adatokat feltöltő kutató és az adatbázist építő könyvtár között?
2. A meglévő és folyamatosan tovább épülő adatbázisok mennyire láthatók a többi intézmény kutatói számára? Ugyanis, ha az egyetem honlapján nincs jól láthatóan elhelyezve a publikációs adatbázisra mutató link (optimális esetben az adatbázis az egyetemi könyvtár honlapján érhető el), akkor a hozzáférhetőség mértéke csökken.
3. Az általános közelítési szempontrendszer mellett saját visegrádi országbeli egyetemet (a Debreceni Egyetemet) példának véve felteszem a kérdést, hogy a viszonylagosan igen kiváló feltöltöttségi szintű repozitórium (DEA) mennyire látható a többi visegrádi ország egyetemének honlapjairól, azaz mennyire hozzáférhető az egyetemes tudományosság számára. Van-e a többi egyetemen a DEA-ra mutató link elhelyezve és viszont?
4. Lehetséges megoldásként javaslatot teszek olyan gráfszerkezetű linkkombinációra, melynek első lépésként az lenne a célja, hogy a lehető legkevesebb kattintással közlekedhessünk a repozitóriumok között. A 3D link-kombináció elsődleges célja, hogy az érintett egyetemek honlapján világosan érthető legyen: ezek a repozitóriumok (működnek vagy sem) *léteznek*. Ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a repozitóriumok (legyenek azok nemzeti, vagy

intézményiek) más úton is elérhetők, például a nagy keresőkkel. Itt kell megjegyezni, hogy a láthatóság és a tudományoseredmény-elérés kérdése nem csak az itt bemutatott módon vehető fel. A hozzáférést nemzeti repozitóriumok is biztosíthatnák, de jelenleg ez lehetetlen. A lehetséges felhasználók többsége például, nem tud a nemzeti szintűnek szánt HUNOR-ról (HUNGarian Open Repositories). Mi több, egyetlen általam vizsgált magyar egyetemi honlapon sem található hozzá vezető link. Arra is érdemes gondolnunk, hogy a láthatóság és hozzáférhetőség nem csak a honlapok és linkek segítségével elérhető repozitóriumok révén értékelhető. Az általános és a speciális keresőmotorok kérdéskörét is tanulmányozhatnánk (BASE, Google Scholar, OpenDOAR Search, OAlster, Science Gate, Scientific Commons, Scirus); ahogyan az adatbázisokat szerkezeti és kereső felületi szempontból is vizsgálat tárgyává tehetnénk. Ezek a kérdések azonban külön tanulmány(ok) tárgyát képezhetnék.

5. Végezetül, de korántsem utolsósorban felteszem a kérdést a viseigrádi egyetem honlapjainak és digitális könyvtári repozitóriumainak közös nyelvére vonatkozóan. Ezeknek az oldalaknak felhasználóbarátnak kell lenniük, nem csak technikailag, hanem a közvetítő nyelvet tekintve is.

A Viseigrádi Együttműködés 1991-ben jött létre. Célja, hogy közös platformot képezzen a négy ország (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek érvényesítésére. [4] Ezekben a kelet-közép-európai országokban 28 egyetem működik (a fent említett gyűjtemény szerint – a valóságban ennél sokkal több). Megnéztem, hogy a négy ország egyetemén milyen minőségben működik az adott honlap angol nyelven; hogyan érhető el a könyvtár a honlapról; van-e működő angol nyelvű változat, illetve van-e az intézménynek saját publikációs adatbázisa, repozitórium – és a következőket találtam (3. ábra).

Csehország

1. *Academy of Fine Arts in Prague* (<http://www.avu.cz/>); az angol nyelvű verzióban (<http://www.avu.cz/english>) csak a bejelentkező lap működik, minimális információval. Gyakorlatilag nem található érdemleges információ ezen a nyelven.
2. *Brno University of Technology* (<http://www.vutbr.cz/>); angol nyelven (<http://www.vutbr.cz/en/>) jól működő honlap, az egyetemi könyvtár is elérhető egy jól látható linken keresztül. A könyvtár honlapja kielégítően működik angolul, az open access (<http://www.vutbr.cz/en/uk/eir/open-access>) szintén fel van tüntetve, de nincs teljes értékű angol nyelvű tartalom mögötte. A DSpace keresőmező tökéletesen működik, a találatok absztraktja elérhető cseh és angol nyelven egyaránt, a teljes szövegű változat nem minden esetben érhető el.

Czech University of Agriculture in Prague (<http://www.czu.cz/cs/>), angolul (<http://www.czu.cz/en/>) jól működik. A könyvtár honlapja nehezen érhető el (<http://infozdroje.sic.czu.cz/en/>), open access elérhetőség azonban csak cseh nyelven, regisztrációval lehetséges.

3. *Janáček Academy of Music and Performing Arts* (<http://www.jamu.cz/>); angolul nem érhető el.
4. *Masaryk University in Brno* (<http://www.muni.cz/?lang=cs>); angolul (<http://www.muni.cz/?lang=en>) elérhető, jól működik. A könyvtár nehezen található meg – a különböző karoknak külön könyvtára van, nincs közös keresési felület. Open access lehetőség sehol nem látható.
5. *University of Economics in Prague* (<http://www.vse.cz/>); angol nyelvű verziója (<http://www.vse.cz/english/>) tökéletesen működik. A könyvtár (<http://ciks.vse.cz/Default-en.aspx>) szolgáltatásai között nem szerepel egyetemi publikációs adatbázis.

Lengyelország

1. *Academy of Fine Arts, Cracow* (<http://asp.krakow.pl/index.php/pl/strona-glowna>); angolul (<http://asp.krakow.pl/index.php/en/strona-glowna>) a feliratokon kívül nincs érdemleges információ. A könyvtár honlapjának elérése nehézkes (<http://bg.asp.krakow.pl/bg/>) és csak lengyelül működik.
2. *Academy of Fine Arts, Wroclaw* (<http://www.asp.wroc.pl/index.php>); angol nyelvű verziója nincs.
3. *Academy of Music, Cracow* (<http://amuz.krakow.pl/>); angolul (<http://www.amuz.krakow.pl/en/29/2/7/History>) jól működik. A könyvtárhoz vezető linket viszont nem tartalmaz.
4. *Academy of Music, Warsaw* (<http://www.chopin.edu.pl/pl/>) *Frederic Chopin* nevét viseli; angolul is elérhető (<http://www.chopin.edu.pl/en/>). Kifejezetten igényes honlap, de nincs a könyvtárhoz vezető linkje.
5. *Cracow University of Technology* (<http://www.pk.edu.pl/>); angol nyelvű változat

(<http://www.en.pk.edu.pl/>). Könyvtára (<http://www.biblos.pk.edu.pl/>) honlapja CUT Repository linket tartalmaz, melynek open access oldalán található a következő idézet:

„An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecented public good. The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge”. [Budapest Open Access Initiative, 2002]

6. Jagellonian University, Cracow (<http://www.uj.edu.pl/>); angolul (http://www.uj.edu.pl/en_GB/) elég jól működik, de a kereséseknél sok esetben átvált lengyel nyelvre. A könyvtárhoz vezető linket nem találtam, repozitóriuma nincs.
7. Medical University of Lodz (<http://www.umed.pl/pl/>); angol nyelvű honlapja (<http://www.umed.pl/eng/>) jól használható, minden fontos információ elérhető. A könyvtárhoz vezető link egyszerűen megtalálható, de a könyvtári honlap csak lengyelül érhető el.
8. Medical University of Warsaw (<http://www.wum.edu.pl/>); angol nyelven (<http://www.wum.edu.pl/en/>) nehézkesen működik, vegyes nyelvű tartalommal. Könyvtárhoz vezető linket nem találtam.
9. Warsaw School of Economics (<http://www.sgh.waw.pl/index.html>); angolul nagyon jól működő honlap, a könyvtár linkje is jól látható helyen van (http://www.sgh.waw.pl/ogolnounczelniane/library/informacje_ogolne-en?set_language=en), angolul sincs vele probléma. Tartalmaz egy Distributed Catalogue of Polish Libraries nevezetű linket, mely egyidejű keresést biztosít a lengyel könyvtárak összességében.
10. Warsaw University (<http://www.uw.edu.pl/>) angol nyelven (<http://www.uw.edu.pl/en/>) jól működő honlap. Könyvtárának elérhetőségét csak belső kereső segítségével lehet megtalálni (<http://www.buw.uw.edu.pl/en/>) – repozitóriumot nem tartalmaz.

Magyarország

1. Budapesti Corvinus Egyetem (<http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=35058>), angol nyelvű honlapja (<http://portal.uni-corvinus.hu/?id=44509>) tökéletes. Könyvtárának linkje (<http://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=44529>) könnyen megtalálható, intézményi repozitóriumának linkje működik, könnyen elérhető, de a szolgáltatások teljessége csak magyarul használható.

2. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (<http://www.bme.hu/>); angol nyelvű honlapja (<http://www.bme.hu/?language=en>) jól működik. Meglepő módon, a könyvtárhoz vezető link nem található az oldalon. A szolgáltatások fülben található a könyvtár, de tartalma csak egy pdf fájl, a könyvtár tájékoztatójával.
3. Debreceni Egyetem (<http://unideb.hu/portal/>); angol nyelven elérhető (<http://unideb.hu/portal/en/>), jól működik, bár, sok esetben csak magyar tartalom van mögötte. A könyvtárhoz vezető link nehezen található, nehézkesen közelíthető meg (<http://www.lib.unideb.hu/en/>) – az információk források fülben külön ki van emelve a DEA és a Publikációs Adatbázis.
4. Eötvös Loránd Tudományegyetem (<http://www.elte.hu/>); angolul (<http://www.elte.hu/en/>) kifejezetten jól működik. Egyetemi könyvtárhoz vezető linket nem találtam.
5. Kaposvári Egyetem (<http://www.ke.hu/>); angol nyelvű honlapja (<http://english.ke.hu/>) a teljesség igényével működik, de a könyvtárhoz vezető link alig található meg – nem is működik, csak egy statikus oldal van mögötte.
6. Közép-európai Egyetem (<http://www.ceu.hu/hu/kee/>); angol nyelven (<http://www.ceu.hu/>) tökéletesen működik. A könyvtárhoz vezető út jól látható, világos, logikus. A könyvtár angol nyelvű honlapján (<http://www.library.ceu.hu/cat/#&panel1-1>) megtalálható az ETD Collections repozitórium.
7. Pécsi Tudományegyetem (<http://www.pte.hu/>); angolul (<http://english.pte.hu/>) jól működik, a könyvtár is megtalálható rajta, de csak magyar nyelvű változat érhető el.
8. Pannon Egyetem (<http://www.uni-pannon.hu/>); angol nyelvű honlapja (<http://englishweb.uni-pannon.hu/>) szűkszavú, kevés érdemleges információval. A könyvtárhoz nincs kapcsolat.

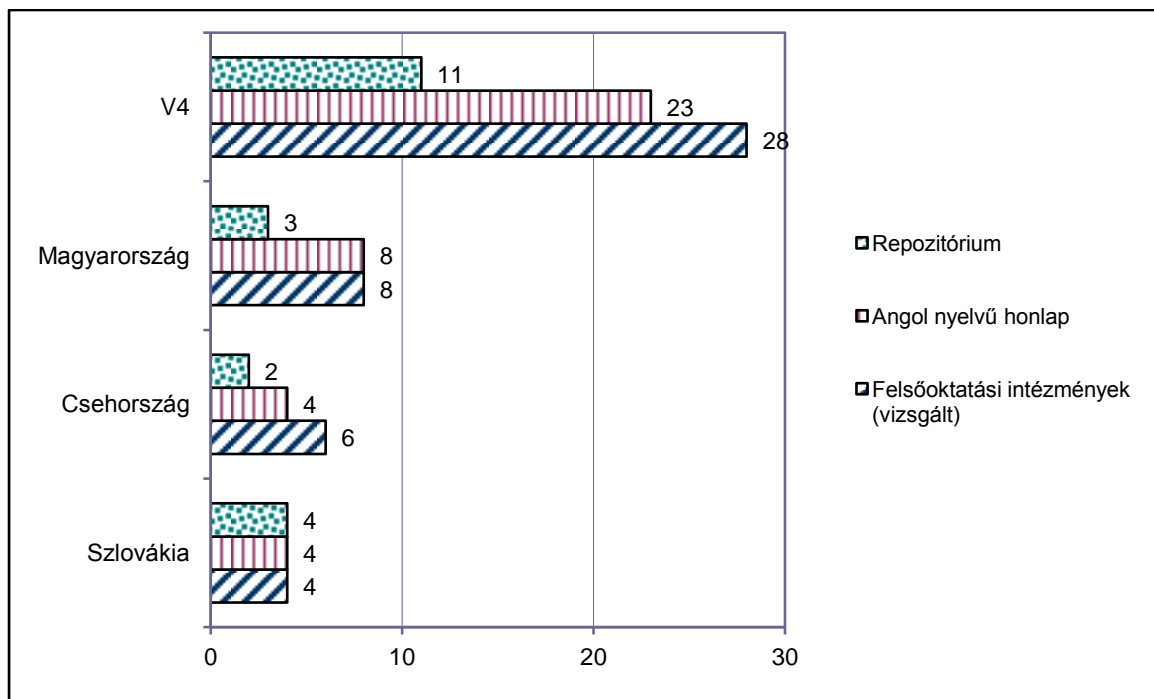
Szlovákia

1. Comenius University in Bratislava (<http://www.uniba.sk/index.php?id=965>); angolul (<http://www.uniba.sk/index.php?id=921>) jól működik, de egyszerű felületén kevés információt tartalmaz. A könyvtárhoz vezető link könnyen megtalálható, ahol azonban (<http://www.uniba.sk/index.php?id=2156>) minimális információt találunk a könyvtárról és szolgáltatásairól. A jobb oldalon viszont megtalálható az a link, mely az egyetemi repozitóriumhoz vezet (DB of publication activities).
2. Constantine the Philosopher Univeristy, Nitra (<https://www.ukf.sk/>); angol nyelven

(<http://www.en.ukf.sk>) megfelelően működik – érdekes módon, az egyetemi repozitórium a kutatásfülből található meg: az adatbázis (2005-ben kezdték építeni) a tudományos munkák bibliográfiai adatait adja meg, teljes szöveg nem érhető el. A könyvtár linkje könnyen megtalálható, de angolul nem működik – a menü is csak itt-ott tartalmaz angol fordítást.

3. *Slovak University of Agriculture* (<http://www.uniag.sk/sk/>); angolul (<http://www.uniag.sk/en/>) kifejezetten jól működik a honlap. Könyvtárhoz vezető linket nem tartalmaz, de a Science and Research alatt megtalálható a Publications fül, ahonnan elérhető az egyetemi repozitórium, mely 1950-től vesz fel teljes szövegű publikációkat.
4. *University of Economics in Bratislava* (<http://www.euba.sk/?lang=sk>); angol nyelven (<http://www.euba.sk/?lang=en>) jól működik; a főoldalon, úszó linkek formájában, több egyetem, szervezet linkje jelenik meg, jól látható, figyelemfelkeltő helyen (valószínűleg az egyetemmel szoros kapcsolatban álló intézmények linkjeiről van szó). A könyvtárhoz vezető link is előkelő helyen szerepel (<http://193.87.31.4/arl-eu/en/search/>), és egyenesen a könyvtár OPAC-jához vezet. Az Outputs Publications Activities EU (talán) az intézményi repozitóriumot foglalja magába.

Összességében megállapítható, hogy első lépésben az angol nyelvű honlapok jó működőképességére kell koncentrálni. Addig, amíg ez a kérdés nem oldódik meg, nem lehet eredményesen használható kapcsolatrendszert kialakítani. A kommunikáció nyelve a 21. században az angol. A vizsgált egyetemek nagy része rendelkezik angol nyelvű változattal, de nagyon kevés esetben működik ez a szolgáltatás a teljesség igényével. Második lépésben a Berlieni Nyilatkozatnak megfelelően kellene az intézményi repozitóriumokat kialakítani: ahol van, ott a részleteket csiszolni; ahol még nincs, ott az egyetem vezetősége által elindítani. Amint már jeleztem, az intézményi könyvtárak alkalmasak erre a feladatra. Harmadik lépésben ki kellene alakítani egy olyan, 3D-ben megjeleníthető linkgyűjteményt, amely egyetlen virtuális hálózatba kapcsolja a V4-ek intézményeit, és néhány kattintással bármelyik egyetem repozitóriuma elérhető lenne (az ideális a Milgram-féle hatlépésnyi távolság volna – mely esetükben hat kattintást jelentene). Ezeknek az adatbázisoknak majdan közös keresőfelülettel kellene rendelkezniük, így egyszerre lehetne keresni az összes gyűjteményben. Negyedik lépésben minden érintett egyetem honlapján el kellene helyezni (jól látható, központi helyen) egy linket, mely erre a linkgyűjteményre mutatna.

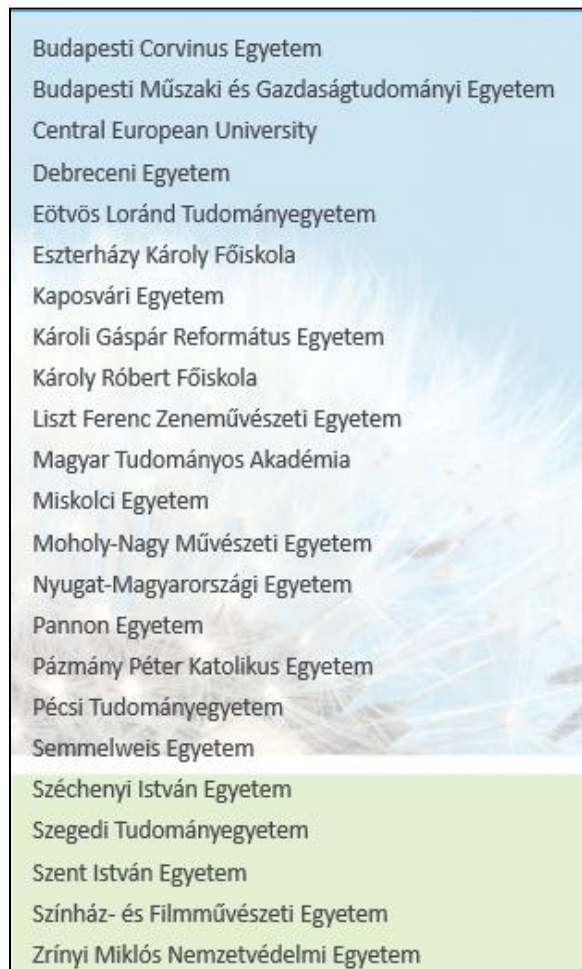

3. ábra V4 – angol nyelvű honlapok és repozitóriumok

A továbbiakban megnéztem, hogy a magyar felsőoktatási intézmények és az *MTA Könyvtára* összefogásával Magyarországon létrejött HUNOR konzorciumnak – melynek célja a nyílt hozzáférés hazai gyakorlatának kialakítása és koordinálása – milyen tagjai vannak (4. ábra). [5] A HUNOR céljai között (egyebek mellett) szerepel a nyílt elérésű repozitóriumok országos infrastrukturális hálózatának kialakítása és a nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítése. A HUNOR módszertani központként is definiálja magát, és nemzetközi kapcsolattartást is koordinál. A HUNOR az általam elképzelt V4-es open access hálózat fontos csomópontja lehetne, ugyanis a hazai hálózat kialakításának koordinálása ezen a téren már komoly eredményeket mutat. Ennek ellenére fontosnak tartom, hogy a „láthatóság” érdekében azt a 3D-s linkrendszert is ki kell alakítani, amely a repozitóriumok egyetemi honlapról történő elérhetőségét lényegesen megkönnyíti.

Mint látható, 23 magyar felsőoktatási intézmény vesz részt ebben a projektben, miközben a Berlini Nyilatkozatot csak 2 egyetem és az MTA írta alá. Az általam kiindulópontnak tekintett honlap a felsorolt egyetemek közül csak 8 intézményt tartalmaz. Itt kell megemlítenem, hogy az OpenAIRE hálózati tevékenységi rendszere az európai országok régiókba való csoportosításával van felépítve. A régiók beosztása nem az országok földrajzi elhelyezkedésének, hanem az open access kultúra fejlettségének felel meg. A négy csoportból a harmadikban található mind a négy visegrádi ország. [6]

Továbbá figyelembe kell venni azt is, hogy az OpenDOAR listáján⁵ így alakul a magyarországi intézmények listája (5. ábra):

4. ábra A HUNOR tagjai

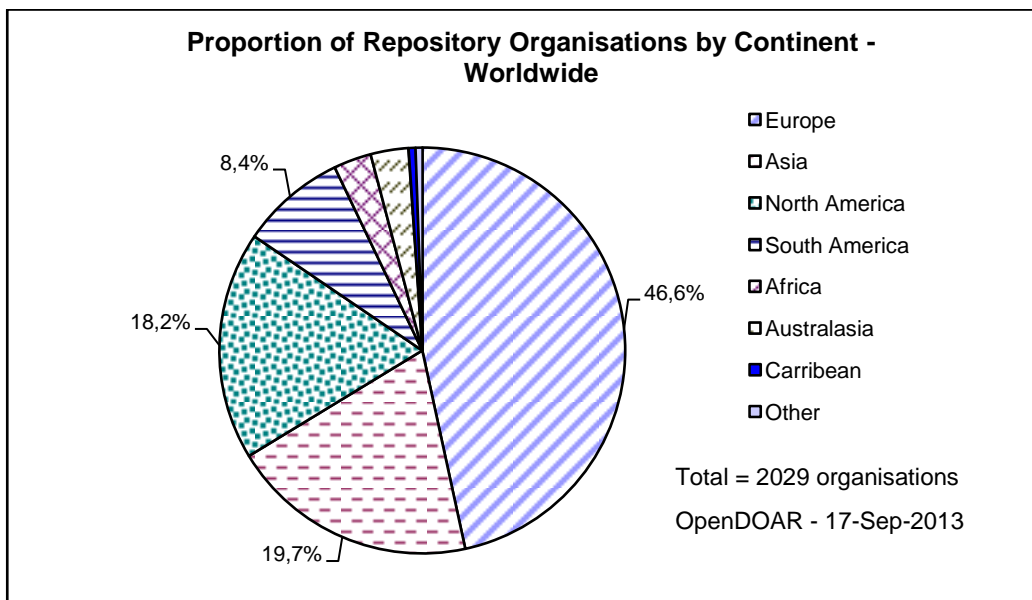
- [Library and Information Centre, Hungarian Academy of Sciences](http://www.konvvtar.mta.hu/) - <http://www.konvvtar.mta.hu/>
 1. [REAL-PhD](http://real-phd.mtak.hu/)
- [Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára \(Library of the Hungarian Academy of Sciences\)](http://www.mtak.hu/) - <http://www.mtak.hu/>
 1. [REAL \(Repository of the Academy's Library\)](http://real.mtak.hu/)
- [MTA SZTAKI](http://www.szta.hu/) - <http://www.szta.hu/>
 1. [SZTAKI Publication Repository](http://eprints.szta.hu/)
- [National Széchényi Library](http://www.oszk.hu/) - <http://www.oszk.hu/>
 1. [Hungarian Electronic Library \(MEK\)](http://www.elib.hu/)
- [Szent István University](http://www.szi.hu/) - <http://www.szi.hu/>
 1. [HuVetA \(Hungarian Veterinary Archive\)](http://huveta.hu/)
- [University and National Library University of Debrecen \(DEENK\)](http://www.lib.unideb.hu/) - <http://www.lib.unideb.hu/>
 1. [University of Debrecen Electronic Archive \(DEA\)](http://dea.lib.unideb.hu/dea/)
- [University of Miskolc](http://www.uni-miskolc.hu/) - <http://www.uni-miskolc.hu/>
 1. [MIDRA \(Miskolci Egyszem Digitális Raktár és Adattár\)](http://midra.uni-miskolc.hu/)
- [University of Szeged](http://www.u-szeged.hu/) - <http://www.u-szeged.hu/>
 1. [SZTE Doktori Értekezések Repozitórium \(SZTE Repository of Dissertations\)](http://doktori.bibl.u-szeged.hu/)

5. ábra Az OpenDOAR lista

Forrás: http://www.open_doar.org/countrylist.php?cContinent=Europe#Hungary

A *University of Nottingham* 2013-as adatai szerint Magyarországon 10, Csehországban 7, Lengyelországban 68 (!) intézmény rendelkezik repozitóriummal. Szlovákiáról nincs adat. Nem mellékes,

hogy nemzetközi összehasonlításban ezen a téren Európa vezető szerepet játszik, hiszen az említett felmérés szerint 46,4%-on áll (6. ábra).

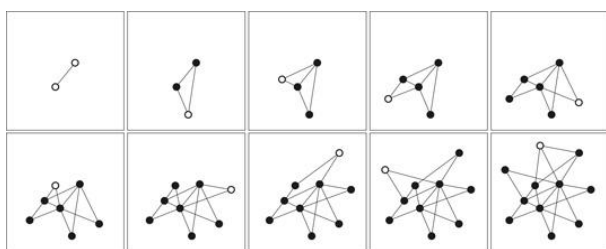

6. ábra Repozitóriumok százalékos aránya kontinensek szerint

Forrás: http://www.open_doar.org/

Barabási Albert-László hálózatelméletének egyik lényeges megállapítása, hogy a hálózatokban is távolságokkal lehet mérni az elérhetőségeket. Kutatásai szerint a weben egy tetszőleges dokumentum egy másiktól tizenkilenc kattintásra van. Milgram hat lépéséhez képest ez soknak tűnik Barabási szerint, de elfogadhatónak tartja. Ha a társadalomban, mely hatmilliárd pontból áll, a távolság hat lépés, akkor a weben, ahol több mint egymilliárd pont van, a tizenkilenc elhanyagolható. Egy óriáscsoport kialakulásához a véletlen hálózatokban pontonként csak egyetlen kapcsolat szükséges, de a valódi hálózatokban egy ponthoz sokkal több kapcsolat tartozik. [7]

Ugyancsak Barabási szerint, egy skálafüggetlen hálózat úgy születik, hogy amikor az összekapcsolt csomópontokhoz új csomópontok kapcsolódnak, akkor az újonnan kapcsolódó pontok a nagyobb kapcsolatrendszerű csomópontokat részesítik előnyben. A növekedés és a preferenciális kapcsolódás eredménye az lesz, hogy a hálózatban kialakulnak a nagyszámú kapcsolattal rendelkező csomópontok (7. ábra). [8]

7. ábra **A skálafüggetlen hálózat**

Forrás: <http://www.matud.if.hu/06nov/03.html>

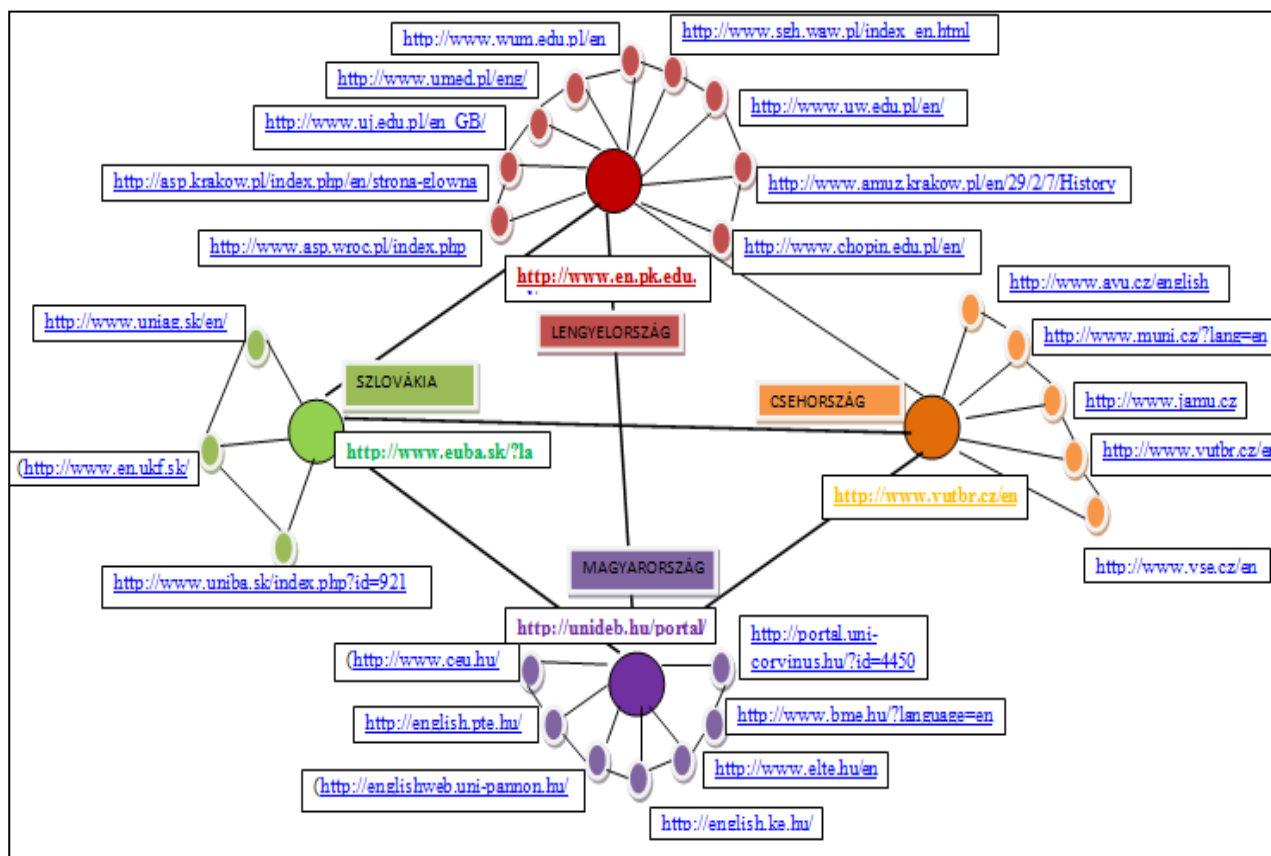
Fentiek fényében, a tanulmány elején feltett kérdésekre a következő válaszokat, megvalósulási lehetőségeket találtam.

1. Adott egyetem vezetésének döntésén múlik, hogy oktatói–kutatói feltöltsék a könyvtár által gondozott repozitóriumba saját publikációikat. A Debreceni Egyetemen ezt rektori döntés szabályozza. A szerzői jogi kérdéseket a nyilvánosság tétellel lehet megoldani. Ugyanis, ha az oktató nem járul hozzá publikációja nyilvánossá tételéhez, akkor a repozitóriumban tárolt szöveg csak jóváhagyással érhető el. Az adatbázisba feltöltött publikációk bibliográfiai adatait a könyvtár szakemberei ellenőrzik, javítják – ezen a szűrőn keresztül kerül be az adott tanulmány az adatbázisba.

2. Kutatásaimból azt kellett leszűrni, hogy a meglévő adatbázisok sem „láthatók” a többi intézmény számára. Sőt, sok esetben a hozzájuk vezető út is bonyolult, körülményes, nehézkes. Ezért a következő (ugyancsak rektori szintű) döntés azt írta elő, hogy az egyetem honlapjának karbantartói jól látható linket helyezzenek el a központi honlapra, mely a könyvtári adatbázishoz vezet. Ennek a linknek (előre szabályozott módon) minden, a hálózatban részt vevő egyetem honlapján *azonos* helyre kellene kerülnie, *azonos figyelemfelkeltő technikával*. Így nagymértékben növekedne a hozzáférhetőség mértéke.
3. A *Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár* által épített nyílt hozzáférésű repozitórium, a *DEA* jól működik, feltöltöttsége a vizsgált régióban kifejezetten jó. De sehol nem találtam az adatbázishoz vezető linket. A Debreceni Egyetem honlapján nem talákoztam más egyetemhez vezető linkkel sem.
4. Az egyik lehetséges megoldás a 8. ábrában felvázolt hálózat lehetne, melyben a V4-ek vizsgált egyetemeinek bármelyikéről elindulva, az út hosszától függően, néhány kattintással bármelyik másik egyetemi repozitóriumhoz elérhetünk. Ennek előfeltétele az előző három pontban felvázolt kérdések megoldása.
5. Végezetül, az elképzelt modell nem működhet egy közös nyelv, jelen esetben az angol nélkül. Az egyetemek honlapjai, a könyvtári honlapok, és a repozitóriumok keresési felületei enélkül nem nemzetköziesek. Külön kérdés, hogy a nem angol nyelvű nyílt hozzáférésű adatbázisokban legalább az absztraktok minden esetben elérhetők-e angolul.

A közelmúltban, 2013 áprilisában az *Európai Unió* kiadta a „Science Europe Position Statement” nyilatkozatot, melyben a Berli Niilatkozatnak megfelelően továbbfejleszti a fejlesztési irányelveket. [9] Magyarországon a *Magyar Tudományos Akadémia* ugyancsak 2013 tavaszán elindította a tudományos művek nyílt hozzáféréseinek programját, és 50 más tagszervezettel együtt elfogadta a Science Europe alapelveit. Az MTA 2009-ben létrehozta a *Magyar Tudományos Művek Tárát (MTMT)*, melynek célja a hazai tudományos kutatások hiteles nyilvántartása és bemutatása.

A felvázolt modell 3D-s megjelenítésén *dr. Boda István*, a *Debreceni Egyetem Könyvtárinformatikai Tanszékének* docense dolgozik. Az MTA SZTAKI által kifejlesztett virtuális kollaborációs tér (VirCa)

8. ábra A lehetséges láthatósági modell ábrája

segítségével úgy jeleníti meg a négy ország egyetemének honlapjait, hogy azokban mozogni és keresni lehet. A megvalósult 3D-s modellről, az informatikai háttéréről, a technikai részletekről később, egy tanulmányban fogunk beszámolni.

Megjegyzések

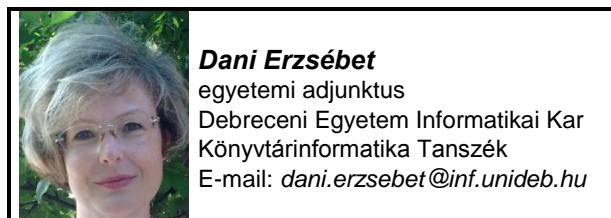
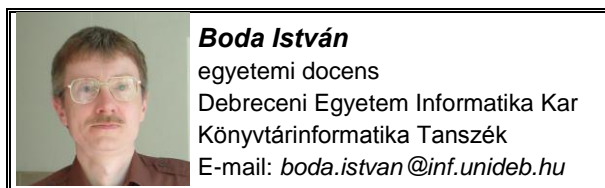
- ¹ Open Access Infrastructure for Research in Europe.
- ² Digital Repository Infrastructure Vision for European Research.
- ³ 2013-as adatok.
- ⁴ A vizsgálatban részt vevő nyolc magyar egyetem a főoldalon található. Első lépésben ezeket az intézményeket vizsgáltam, és nem léptem tovább az egyetem.lap.hu oldalra, ahol 27 magyar felsőoktatási intézmény van felsorolva. Ugyanezt az eljárást folytattam a másik három ország esetében is. A későbbiekben szeretném (a felsorolt szempontok szerint) megvizsgálni a többi magyar intézmény honlapját is.
- ⁵ The Directory of Open Access Repositories

Irodalom

- [1] <http://www.open-access.hu> [2013.11.12]
- [2] [6] KARÁCSONY Gyöngyi: OpenAIRE: Az európai tudományos kutatás digitális névjegye. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5578&issue_id=533 [2014.03.03]
- [3] <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/signatoren/> [2013.09.18]
- [4] Visegrádi Együttműködés <http://www.nfu.hu/visegrad-egyuttmukodes> [2013.09.28]
- [5] http://www.open-access.hu/sites/www.open-access.hu/files/szorolap_kicsi.pdf [2013.09.28]
- [7] BARABÁSI Albert-László: Behálózva: a hálózatok új tudománya. [Budapest], Helikon, p. 41–42.
- [8] BARABÁSI Albert-László: A hálózatok tudománya: a társadalomtól a webig. <http://www.matud.iif.hu/06nov/03.html> [2013.06. 15]
- [9] http://www.scienceurope.org/uploads/Public%20documents%20and%20speeches/SE_OA_Pos_Statement.pdf [2014.01.05]

A tanulmány elkészítését a TÁMOP-4.2.2.C-11/1/ KONYV-2012-0001 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az *Európai Szociális Alap* társfinanszírozásával valósul meg.

Beérkezett: 2014. V. 4-én.

Szent István Egyetem Egyetemi Könyvtár Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár

Kosáry Domokos-díj átadás

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár az Egyetemmel közösen 2013-ban névadója tiszteletére, emlékének megőrkítésére, születésének 100. évfordulója alkalmából Kosáry Domokos-díjat alapított. Az érem Csikai Márta Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész alkotása.

Az elismerés a könyvtárügy területén, a könyvtári, levéltári munka szervezésében több éven át elért kimagasló eredmény, az egyetemtörténeti, agrártörténeti kutatásokban végzett magas szintű tevékenység, illetve a Könyvtár érdekében, a könyvtárügyért kifejtett támogatás elismeréseként adományozható. Az alapítás évében a Szenátus ünnepi ülésén dr. Solti László, az MTA rendes tagja, az Egyetem korábbi rektora, valamint posztumusz dr. Walleshausen Gyula könyvtári főigazgató, történész részesült az elismerésben. Ebben az esztendőben második alkalommal került sor a díj átadására a Szent István Egyetem Szenátusának tanévzáró ünnepi ülésén.

Ideje: 2014. június 20. 10.00 óra

Helye: Szent István Egyetem Aula

A Kosáry Domokos-díjat átadta (a díj Alapító Okirata szerint):

Dr. Tózsér János rektor és Koósné Török Erzsébet könyvtári főigazgató, a kuratórium elnöke

A Kosáry Domokos-díjat 2014-ben a Kuratórium javaslatára a Szent István Egyetem Szenátusa **dr. Szögi László** történésznek, levéltárosnak, a történelemtudomány kandidátusának, az ELTE Egyetemi Könyvtár nyugalmazott főigazgatójának, az ELTE levéltár nyugalmazott igazgatójának, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Osztályközi Állandó Bizottság alelnökének, az MTA Egyetemtörténeti Albizottság elnökének adományozta.

A kitüntetést a Szent István Egyetem szaklevéltárainak létrehozásában, fejlesztésében, az egyetemi levéltári hálózat kialakításának előkészítésében, valamint a SZIE egyetemtörténeti tevékenységének támogatása során végzett mindenkor magas szakmai színvonalú, ösztönző, segítő munkájának elismeréseként kapta a díjazott.

A Kosáry Domokos-díj leírása:

A Kosáry Domokos-díj zöld színű háttérrel 235 x 235 mm keretdobozban elhelyezett, egy oldalas, bronzból készült, 97 mm átmérőjű érem. Az érem Kosáry Domokos portréját ábrázolja Kosáry Domokos-díj felirattal, továbbá szerepel rajta Kosáry Domokos születési és haláléve és a készítő művész monogramja. Az érem Csikai Márta Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész alkotása.

Gödöllő, 2014. június 20.

(Koósné Török Erzsébet)